

*Управління освіти, молоді та спорту
Смілянської міської ради
Сектор надання методичної допомоги
Смілянська загальноосвітня школа
I-III ступенів №11*

Максименко О.М.

*Методичний посібник
«Історичне краєзнавство:
Смілянищина»*

*Сміля
2024*

Автор-укладач: Максименко Олена Михайлівна, вчитель історії, «спеціаліст I категорії» Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів №11

«Історичне краєзнавство: Смілянщина» являється посібником з методики позакласної та позашкільної навчально-виховної роботи, який спрямований на активізацію пізнавальної діяльності, формування історичних знань та розуміння здобувачами освітнього процесу того, що історія рідного краю-це складова частина нашої Батьківщини-України. У посібнику розкривається важливість формування ключових компетентностей особистості через використання практико-орієнтованих завдань. Посібник розрахований на вивчення учнями 5-их класів загальноосвітніх навчальних закладів. Викладені матеріали будуть корисними для вчителів історії .

Схвалено радою методичного кабінету. Протокол №4 від 10.03.2024

Зміст

Пояснювальна записка _____	3
Методичні рекомендації до організації роботи гуртка _____	6
Зміст навчального матеріалу _____	8
Орієнтовне планування занять -----	10
гуртка «Історичне краєзнавство: Смілянщина» _____	11
Опис методів, які можна використовувати краєзнавство: Смілянщина» для учнів 5-их класів -----	12
«Чарівний світ кросвордів»	
Практико-орієнтовні завдання	
«Чарівний світ кросвордів» -----	14
«Загадкові ребуси» -----	26
«Народні легенди і міфи» -----	37
Тест: «Історичні пам'ятки Сміли»-----	42
Подорож таємничою Смілою-----	46
Використана література -----	54

Пояснювальна записка

Сучасний світ наполегливо вимагає від освіти нових підходів, принципів та змісту навчання. Сьогодні випускник школи має бути не просто обізнаним у певних дисциплінах, а й уміти вчитися протягом усього життя, швидко пристосовуватися до нових обставин, які змінюються, володіти інформаційно-комунікативними технологіями та інше. У зв'язку з цим є очевидною зміна акценту в концептуальних засадах шкільної освіти з когнітивної складової на особистісно-діяльнісну. Щоб переконатися в цьому, достатньо концептуально поглянути на компетентності. Упроваджуючи компетентнісний підхід, школа намагається підготувати випускника, який зможе в широкому сенсі «витягувати користь з досвіду», утілювати набуті знання та вміння в практичній діяльності.

Одним із найважливіших завдань сучасної школи, відповідно до Концепції НУШ, є виховання в учнів особистісних рис громадянина України, загальнолюдських духовних ціннісних орієнтацій, сприймання ідей гуманізму та демократизму, патріотизму на основі особистісного усвідомлення досвіду історії. Для громадян України оволодіння елементарними знаннями в галузі історичної науки, особливо вітчизняної, є надзвичайно важливим. Без перебільшення можна стверджувати, що воно становить один із необхідних елементів державотворення. Концепція НУШ ставить перед учнями завдання не лише опанувати нові знання, а навчитись їх осмислювати, творчо використовувати на практиці.

Головна мета НУШ – створити школу, в якій буде комфортно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті, школу, де вчать критично мислити, експериментувати та досліджувати. Учитель має спрямувати педагогічну діяльність на формування учня як особистості, яка здатна логічно і критично мислити, може об'єктивно оцінити різні ситуації, висловити власну думку і поважати думку інших, приймати самостійні рішення.

Цьому значною мірою сприятиме гурткова робота. Гурток «Історичне краєзнавство: Смілянщина» збагатить внутрішній світ здобувачів освіти, позитивно вплине на їхню особистість, сприятиме розвитку громадянської свідомості, демократичних принципів, добра і справедливості.

Гурток «Історичне краєзнавство: Смілянщина» розрахований на позакласну роботу з учнями 5 класу і передбачає 1 годину на тиждень протягом навчального року, тобто має реалізуватися в межах 35 годин.

Метою гуртка «Історичне краєзнавство: Смілянщина» є:

- ознайомлення з історією рідного краю;
- підвищення загальної освіченості здобувачів освіти;
- активізація пізнавальної діяльності вихованців;
- формування в учнів історичних знань, розвиток історичного мислення;
- оволодіння основним термінологічним базисом;
- вміння працювати як самостійно, так і в робочих групах.

Основні завдання роботи гуртка:

- навчити дітей орієнтуватись в загальноісторичних процесах;
- розширити і поглибити знання з історії України, Смілянщини;
- створити умови для розвитку потенціалу здібних учнів, які мають нахил до творчої роботи;
- залучити та зацікавити учнівську молодь перспективою досліджень рідного краю;
- ознайомити учнів з методами збору краєзнавчого матеріалу;
- привернути увагу до проблеми малої історії, збереження пам'яток історії та культури;
- виховувати повагу до власної історії, любов до рідного краю.

Форми і види діяльності:

- пошуково-краєзнавча робота;
- участь у організації та проведенні масових групових формах роботи;
- участь і проведення екскурсій, походів, експедицій;
- наукова і пошуково-дослідницька робота з архівними і музейними матеріалами.

Методичні рекомендації до організації роботи гуртка:

Гурток є найбільш гнучкою формою, яка стає організаційним центром цілої низки позакласних заходів. Керівник гуртка забезпечує наукове та методичне керівництво гуртком: консулює учнів, рекомендує необхідну літературу, допомагає складати плани, пам'ятки вивчення теми, систематизувати, оцінювати і узагальнювати зібраний матеріал.

У роботі гуртка особливу увагу слід приділити вибору тематики, вивченню джерел і плануванню. Для визначення тематики гуртка не обов'язково мати вже готовий матеріал. Самостійна робота членів гуртка по виявленню, пошуку, бору і вивченню матеріалу є ціннісним і привабливим у його діяльності.

Програмою гуртка передбачається поглиблене вивчення історії Черкащини, зокрема, Смілянського краю в цілому, або окремих місцевих об'єктів, а також вивчення окремих тем.

Основним методом роботи гуртка є самостійна діяльність вихованців. Кожен член гуртка з урахуванням індивідуальних інтересів, вибирає тему і самостійно працює над нею. У результаті роботи гуртка кожен з вихованців оволодіває певними вміннями і навичками дослідницької діяльності: складати бібліографію, анотацію, працювати з каталогом, краєзнавчою науковою літературою, з документальними матеріалами, записувати спогади, збирати краєзнавчий матеріал.

Програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення до змісту програми та розподілу годин за темами, зважаючи на особливості контингенту, їхні інтереси тощо. У роботі гуртка застосовується комплекс методів: словесні, наочні, практичні. Види діяльності: ігрові, репродуктивні, продуктивні, проблемно-пошукові. Разом з тим використовуються інтерактивні та інформаційно-комунікаційні технології, технологія «створення ситуації успіху»

Побудову програми гуртка здійснено за такими принципами: науковості, систематичності та послідовності, урахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку дітей молодшого середнього шкільного віку, емоційного комфорту та зворотного зв'язку.

Для ефективного викладання-засвоєння матеріалу використано такі технології навчання: рівневої диференціації, формування творчої особистості, розвитку критичного мислення, інформаційно-комунікаційні та інтерактивні технології, особистісно орієнтованого навчання.

Прогнозований результат:

У результаті діяльності гуртка щодо національно-патріотичного виховання очікується:

- ✓ забезпечення у шкільної молоді розвинутої патріотичної свідомості і відповідальності, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про спільне благо, збереження та шанування національної пам'яті;

- ✓ створення ефективної виховної системи національно-патріотичного виховання у школі;
- ✓ консолідація зусиль суспільних інституцій у справі виховання підростаючого покоління.
- ✓ формувати ключові компетентності: вміння вчитись (планує свої дії, доводить роботу до кінця), здоров'язбережувальну компетентність (уявлення про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку), загальнокультурну (толерантного ставлення до оточуючих), громадянську(усвідомлення своєї належності до певного соціально-культурного середовища).
- ✓ Процес апробації програми показав, що учні 5-их класів успішно долали навчальні цілі і завдання, поглиблюючи рівень знань гуманітарних дисциплін, при цьому формуючи ключові та предметні компетентності відповідно Концепції НУШ.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих занять:

- Підготувати міні- дослідження з історії своєї родини, використовуючи відомості з різних доступних джерел;
- Зіставити і пов'язати вибрані факти з історії України, рідного краю і своєї родини;
- Представити повідомлення з історії родини, підготувати презентацію родового дерева;
- Дослідження на основі інформації від батьків(бабусь і дідусів, інших родичів) , а також доступних писемних і речових джерел:
 - а) порівняти ігри на дозвіллі(й іграшки) батьків і власні;
 - б) підготувати повідомлення(міні-проект) про одяг людини в минулому;
 - в) підготувати повідомлення(міні-проект) про харчування в минулому;
 - г) скласти розповідь про родинні традиції та свята;
 - Фотовиставка матеріалів(родинні чи народні реліквії);
 - Поповнення шкільного музейного куточка новими матеріалами на тематику;
- Екскурсія вулицями міста, екскурсії
- до шкільного та міського історико-краєзнавчого музеїв;
- Планування історичного тижня;
- Турнір істориків і ін..

**Зміст навчального матеріалу
для учнів 5-их класів
35 годин (1 година на тиждень)**

Зміст програмного матеріалу	Вимоги до знань
<p>Що вивчає і як досліджується історія Організаційне заняття.(Мотивація діяльності. Загальні відомості про роботу гуртка. Ознайомлення з планом роботи). Історичне краєзнавство. Засоби збору і обробки матеріалу. Підбір тем для опрацювання. Музейна справа. Екскурсія до музею.</p>	<p>Учень/ учениця: -визначає взаємопов'язаність минулого , теперішнього і майбутнього; -ознайомлюється з історичними джерелами, класифікує їх за групами; -довідується про минулі часи на основі археологічних розкопок; як і де зберігають історичні джерела(музей, бібліотека ,архів і ін.); -опановує ключову компетентність: уміння вчитись.</p>
<p>Сива давнина Сміла в найдавніший період. Перші відомості з історії нашого краю. Археологічні розкопки. Кочовики і наш край.</p>	<p>Учень/учениця: -вивчає особливості життя Смілянського краю; -розуміє назви і хронологічні межі періодів європейської і вітчизняної історії за культурними епохами: Первісність ,Античність, Середньовіччя, Новий час і Новітня доба; -вміє читати історичну карту; -опановує ключову компетентність: культурну, математичну.</p>
<p>Княжа-Русь Україна Держава з центром в Києві. Наш край в IX-XIII ст. Проблема «Дикого поля»</p>	<p>Учень/учениця: -вміє ,звідки історики довідуються про минуле; -визначати тривалість подій , віддаленість від сьогодення; -розуміє правила ,якими користуються історики в дослідницькій роботі; -опановує ключову компетентність: громадянську та соціальну.</p>
<p>З історії міст і сіл України Давні історичні легенди нашого краю. Історія окремих сіл Смілянщини. Топоніміка краю</p>	<p>Учень/учениця: -знаходить на карті місця найвизначніших подій рідного краю; -оцінює інформацію історичних джерел;</p>

	<p>-вирізняти в сюжетах легенд справжні історичні факти та постаті від вигаданих;</p> <p>-користується довідковою літературою;</p> <p>-опановує ключову компетентність: інформаційно-комунікативну.</p>
<p>Наша слава не вмре, не загине Заселення території краю. Наш край у XIV-XVIII ст.. Власники Сміли. Козацька доба на території Смілянщини. Сміла гайдамацька</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <p>-розповідає за текстом матеріалів про історичного діяча та про історичну подію;</p> <p>-оцінює інформацію історичних джерел;</p> <p>-аналізує літописні легенди;</p> <p>-опановує ключову компетентність: вільне володіння державною мовою.</p>
<p>У вирі подій двадцятого століття На зламі двох світів. Сміла в період Української революції. Голодомор- геноцид українського народу. Сміла в період Другої світової війни. Партизанський рух та підпільна боротьба</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>-розпізнає відомості про осіб і події та судження про них;</p> <p>-визначає час і місцевість, де були створені джерела з історії краю; - розуміє значення для людини пам'яті про власне минуле, минуле родини, народу, взаємопов'язаність подій;</p> <p>-опановує ключову компетентність: громадянську та соціальну.</p>
<p>Ми діти твої, Україно З руїн і попелу-відбудова міста. Дзвони Чорнобиля. Утворення Черкаської області. Смілянщина сьогодні. Історія моєї школи</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>-знає особливості життя Смілянського краю від найдавніших часів до XXI ст., -з'ясовує національний та соціальний склад, чисельність населення історико-культурний розвиток краю;</p> <p>-розуміє процеси ,які відбувалися на землях Смілянщини ,порівнює їх із загальноукраїнськими та світовими тенденціями історичного розвитку;</p> <p>-опановує ключову компетентність: предметної історичної.</p>
<p>Гордість твоя, Смілянщино! Вулицями рідного міста Портрети історичних персоналій. Наші земляки-відомі люди. Пам'ятки Смілянщини</p>	<p>Пошук та підбір інформації про видатних діячів історії та культури рідного краю, ділиться враженнями та пошановує їх творчий вклад в історію міста; розуміє і цінує як і навіщо турбуватися про пам'ятки історії рідного краю ;впорядковує інформацію</p>

про пам'ятки і пам'ятники, що встановлені у рідному краї.

**Орієнтовне календарно-тематичне планування занять гуртка
«Історичне краєзнавство: Смілянщина»
ДЛЯ УЧНІВ 5-ИХ КЛАСІВ
35 ГОДИН (1 ГОДИНА НА ТИЖДЕНЬ)**

	Що вивчає і як досліджується історія	6 год
1	Зміст, мета і завдання гуртка. Історичне краєзнавство та його становлення.	
2	Розвиток краєзнавства в Україні та Черкаській області	
3	Методи вивчення, збору і запису історико-краєзнавчого матеріалу.	
4	Вибір тем для індивідуальних досліджень.	
5	Роль музейної справи у відродженні культури українського народу.	
6	Краєзнавчий музей нашої школи	
	Сива давнина	3 год
7	Сміла в найдавніший період. Перші відомості з історії нашого краю.	
8	Археологічні пам'ятки Смілянщини.	
9	Кочовики і наш край	
	Княжа Русь-Україна	3 год
10	Держава з центром в Києві	
11	Наш край в IX-XIIIст.	
12	Проблема «Дикого поля»	
	З історії міст і сіл України	3 год
13	Давні історичні легенди нашого краю	
14	Історія окремих сіл Смілянщини	
15	Топоніміка краю	
	Наша слава не вмре, не загине	5 год
16	Заселення території краю	
17	Наш край в XIV-XVIIIст.	

18	Власники Сміли	
19	Козацька доба на території Смілянщини	
20	Сміла гайдамацька	
	У вирі подій двадцятого століття	5 год
21	На зламі двох світів	
22	Сміла в період Української революції	
23	Голодомор- геноцид українського народу	
24	Сміла в період Другої світової війни	
25	Партизанський рух та підпільна боротьба	
	Ми діти твої, Україно	4 год
26	З руїн і попелу- відбудова міста	
27	Утворення Черкаської області	
28	Смілянщина сьогодні	
29	Історія моєї школи	
	Гордість твоя, Смілянчино!	6 год
30	Вулицями рідного міста	
31	Портрети історичних персоналій	
32	Наші земляки –відомі люди в історії	
33	Пам'ятки Смілянщини	
34	Екскурсія до міського історико-краєзнавчого музею	
35	Підсумкове заняття. Творчий звіт. Підведення підсумків	

Опис методів, які можна використовувати під час гурткових занять:

1. **«Історичне лото».** Готується ігрове поле, розкреслене на квадрати з вписаними історичними категоріями (дати, поняття, терміни, імена діячів тощо). Учні повинні знайти для кожної історичної категорії відповідне тлумачення і прикріпити у відповідний квадрат ігрового поля.
2. **«Редагування тексту».** Учні читають текст підручника. Після цього вчитель пропонує той самий текст, де навмисно зроблені помилки або є пропуски дат подій, термінів, імен тощо.
3. **«Чиста дошка» («tabula rasa»).** На дошці попередньо записані запитання. Після відповіді на них, питання витираються. На кінець гри дошка стане «чистою»
4. **«Я знаю п'ять ...».** Школярі називають п'ять слів, які стосуються опрацьованого матеріалу.
5. **«Три речення».** Діти передають зміст прочитаного трьома реченнями
6. **«Хто швидше та більше».** Учні змагаються індивідуально або колективно (за рядами), хто швидше та більше складе запитань до тексту.
7. **«Правда – неправда».** Учні готують декілька питань з теми, які починаються словами «Чи правда, що ...» Умовою гри є те, що питання передбачають стверджувальну відповідь («правда») або заперечення («неправда»). Учні можуть позмагатися рядами.
8. **«Складання запитань до історичного діяча».** Учні пропонуються уявити себе в ролі журналіста та підготувати питання до історичного діяча, що вивчається. Можна провести своєрідне інтерв'ю , в якому роль діяча виконує сильний учень або вчитель
9. **«Хрестики – нулики».** На дошці малюється ігрове поле. Обираються команди: «хрестики» і «нулики» Команда називає номер клітинки, учитель зачитує питання. Якщо гравці відповідають правильно. На ігровому полі ставиться позначка «х» або «0». Виграє та команда, яка першою вибудує лінію.
10. **«Впізнай постать» («Впізнай подію»).** Один з учнів виходить з класу. Учні «загадують» постать (подію), а потім пропонують відгадати її. Гравцеві, що відгадує, дозволено задавати питання, відповідями на які є «так» чи «ні».
11. **«Кросворд навпаки».** Учитель прикріплює на дошці кросворд, клітинки якого заповнені словами, що розкривають тему. Упродовж визначеного часу учні мають запропонувати запитання до кожного слова. Найкращі речення записуються.
12. **«Історична абетка».** На дошці прикріплюється друкована українська абетка. Ведучий обирає літеру, за якої будуть грати. Після цього діти протягом 3 хвилин записують слова, що стосуються змісту теми

(розділу) і починаються на визначену букву. Виграє той, хто записав найбільше слів.

13. **«Реставруй пам'ятку»**. 1 варіант. Ілюстрація розрізається на невеличкі частини (пазли). Учні відновляють цілісність картинки в описують «реставровану» пам'ятку. 2 варіант. На дошці прикріплюємо фрагменти пам'яток. Учні повинні впізнати пам'ятку та відповісти на питання вчителя.

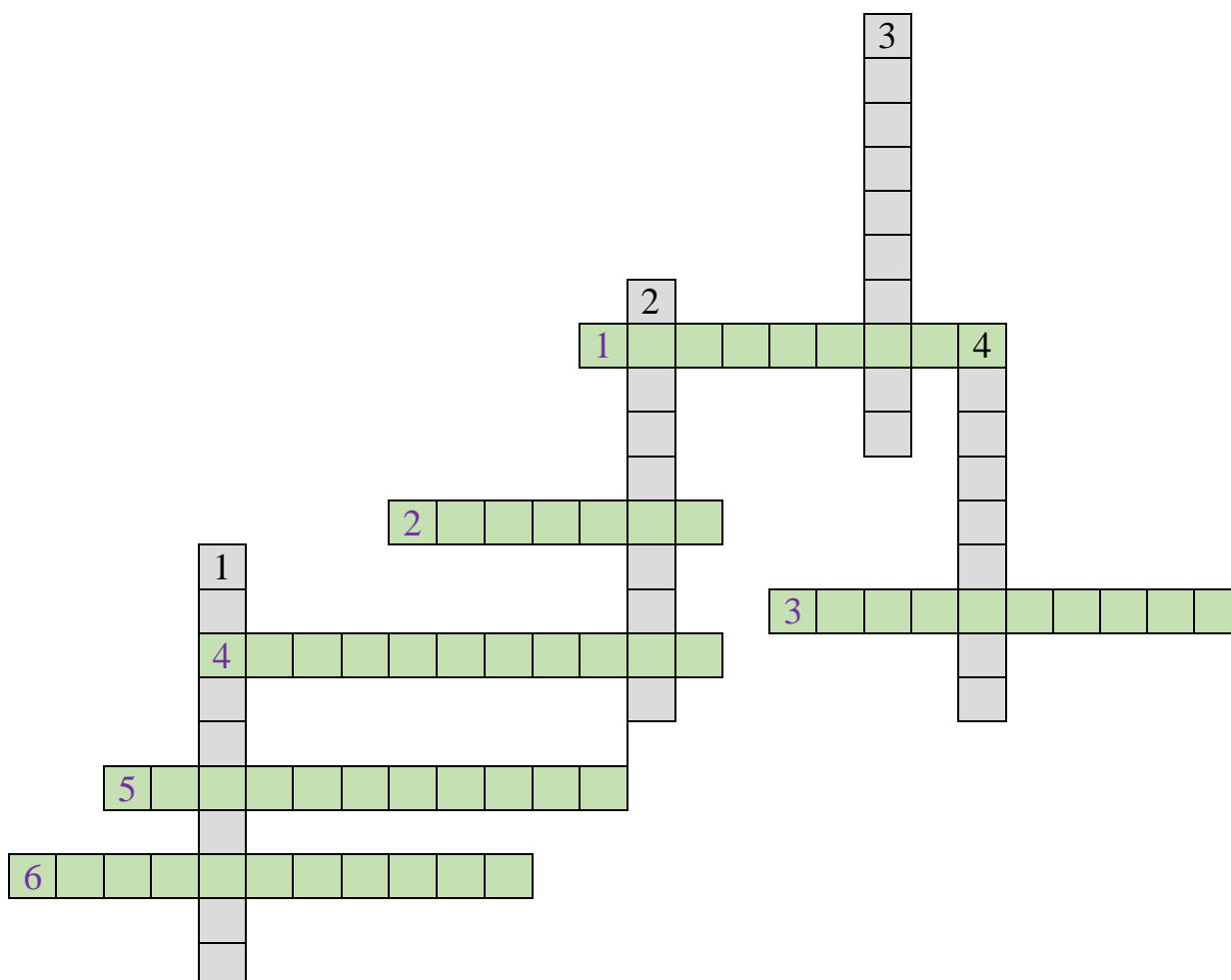
14. **«Кіт у мішку»**. В торбинку складаємо ілюстрації або фотографії пам'яток культури. Учитель зачитує їхній опис, а учні мають впізнати «кота в мішку».

Практико-орієнтовні завдання

Чарівний світ кросвордів

Кросворд - завдання-головоломка, яка передбачає заповнення рядків, що перетинаються. Застосовуються з метою активізації пізнавальної діяльності та для повторення чи закріплення матеріалу. Перевага кросвордів полягає в тренуванні пам'яті, розширює світогляд, позбавляє процес навчання монотонності, являється різновидом інтелектуальних ігор, а сам процес їх розробки є досить цікавим заняттям для проведення групових чи індивідуальних форм роботи. Викликають позитивні емоції та попередження перевантаження.

Кросворд на тему : «Допоміжні історичні науки»

Завдання до кросворду

По горизонталі:

1. Наука, що вивчає паперові гроші.
2. Наука про минуле людства.
3. Наука про час, способи вимірювання часу в історії.
4. Наука, що досліджує монети.
5. Наука, що вивчає давні написи.
6. Наука про печатки.

По вертикалі:

1. Наука про походження та взаємний зв'язок родин.
2. Наука, що вивчає географічні назви.
3. Наука, що досліджує герби.
4. Наука, про викопні рештки.

Відповіді:

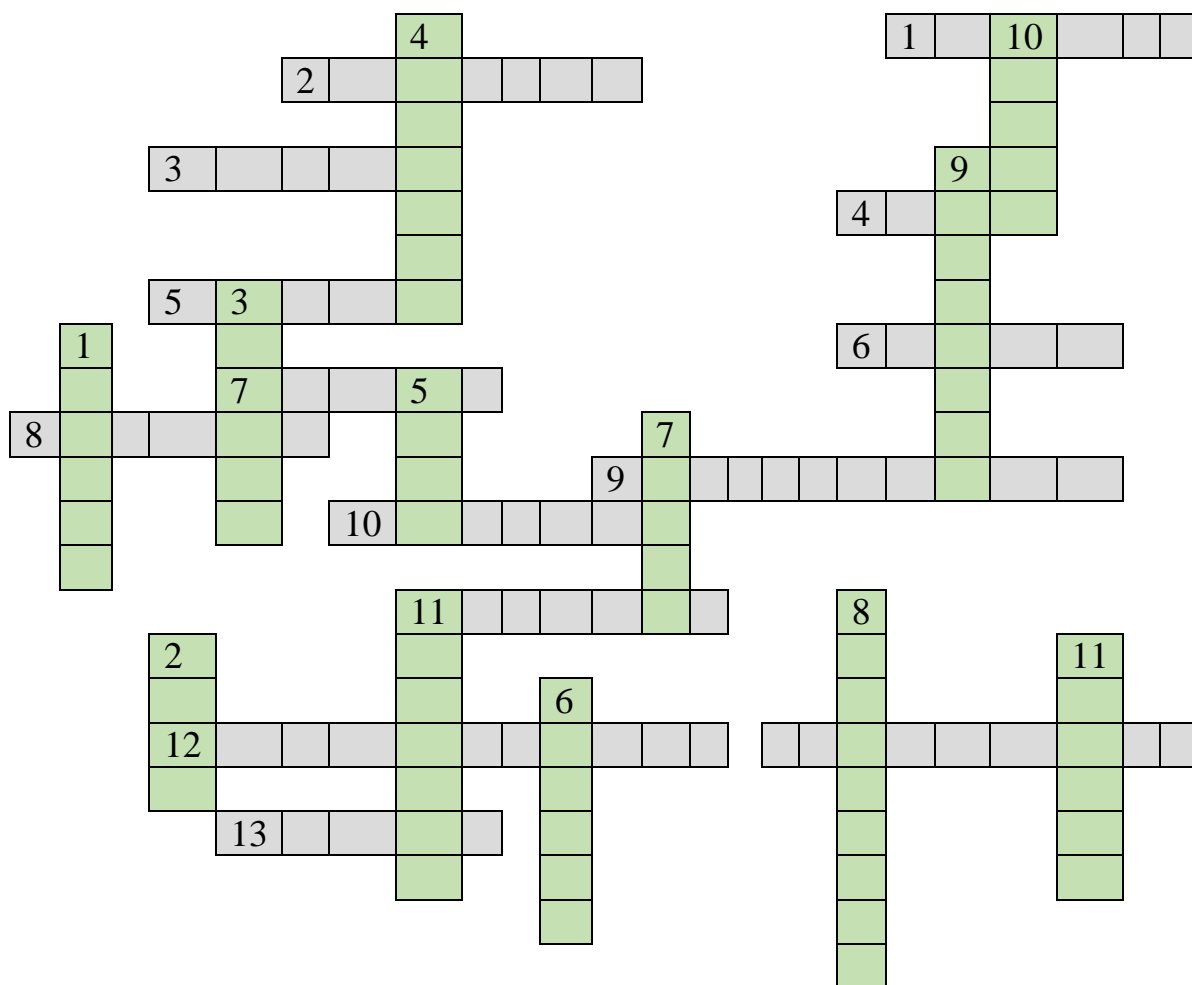
По горизонталі:

1. Боністика
2. Історія
3. Хронологія
4. Нумізматика
5. Палеографія
6. Сфрагістика

По вертикалі:

1. Генеологія
2. Топоніміка
3. Геральдика
4. Археологія

Кросворд на тему: «Що історичні пам'ятки розповідають про минуле»

Завдання:

По горизонталі:

1. Природний або штучно створений горизонтальний уступ на схилі в парках (Тераса).
2. Перша друкована книга на українських землях (Апостол).
3. Багатолюдний монастир (Лавра).
4. Територія з рослинністю, алеями, водоймами, скульптурами, призначена для прогулянок (Парк).
5. Мальоване або різьблене зображення Ісуса Христа, святих, янголів, Богородиці (Ікона).
6. Місто на Черкащині, де знаходиться шедевр паркового мистецтва (Умань).
7. Ім'я жінки князя Потоцького, який створив унікальний парк (Софія)
8. Храм, місце для молитов мусульман (Мечеть).
9. Палац, перлина архітектури, що знаходиться у м. Києві, де відбувалися урочистості на високому рівні (Маріїнський).
10. Яскраво оздоблена велика літера, з якої починається кожен розділ в рукописних книгах (Ініціал).
11. Споруда, що має військово-оборонне значення (Фортеця).

12. Велика рукописна книга, справжній шедевр культури Русі-України, створена в 1056 - 1057 рр. (Остромирове Євангеліє).

13. Укріплена будівля, яка поєднує житлові та оборонні споруди (Замок).

По вертикалі:

1. Малюнок, зроблений на вологій штукатурці (Фреска).
2. Неглибока печера з широким входом (Грот).
3. Храм у католиків (Костел).
4. Зображення із кольорового скла, каменю (Мозаїка).
5. Першодрукар, що працював у місті Львові (Іван Федоров).
6. Прізвище поета, громадського діяча, на честь якого названий найстаріший міський парк, що знаходиться у Львові (Франко).
7. Велика парадна будівля, де жили правителі держави, воєначальники (Палац).
8. Село на Чернігівщині, де знаходиться палац, збудований у 18 ст. для графа Петра Румянцева (Качанівка).
9. Головна вулиця Києва (Хрещатик).
10. Назва площі у місті Львові, якій більше 600 років (Ринок).
11. Простір у населеному пункті, обмежений з обох боків будинками і призначений для ходіння та проїзду транспорту (Вулиця).

Відповіді:

По вертикалі:

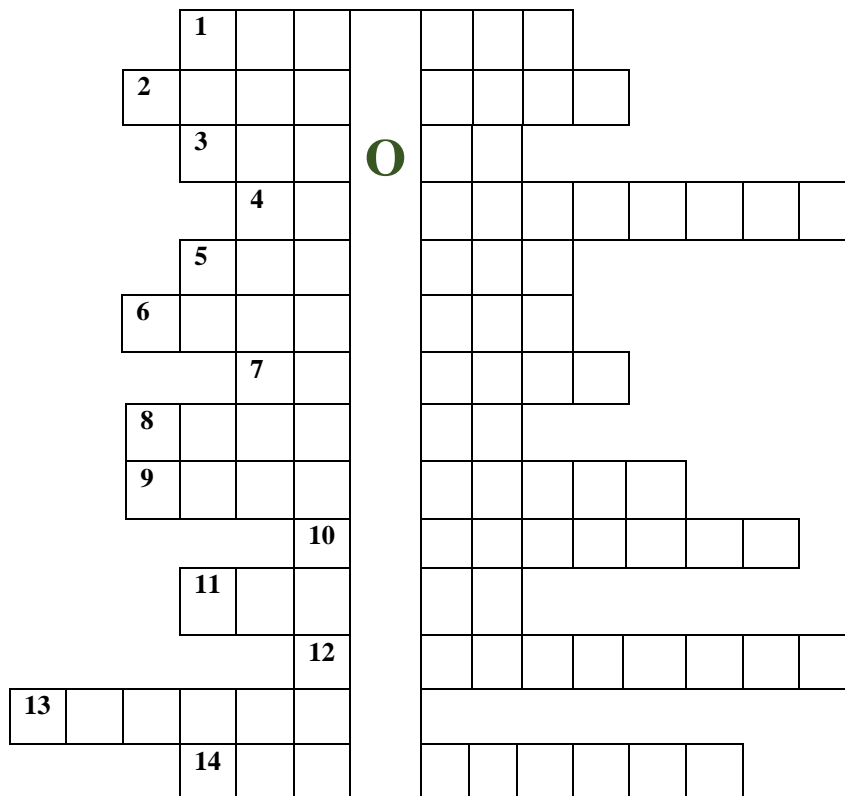
1. Фреска
2. Грот
3. Костел
4. Мозаїка
5. Іван Федоров
6. Франко
7. Палац
8. Качанівка
9. Хрещатик
10. Ринок
11. Вулиця

По горизонталі:

1. Тераса
2. Апостол
3. Лавра
4. Парк
5. Ікона
6. Умань
7. Софія
8. Мечеть
9. Маріїнський
10. Ініціал
11. Фортеця
12. Остромирове Євангеліє
13. Замок

Кросворд на тему: Знайомство з історією

(У всіх словах спільною є буква «О»)

Знайомство з історією (№1)

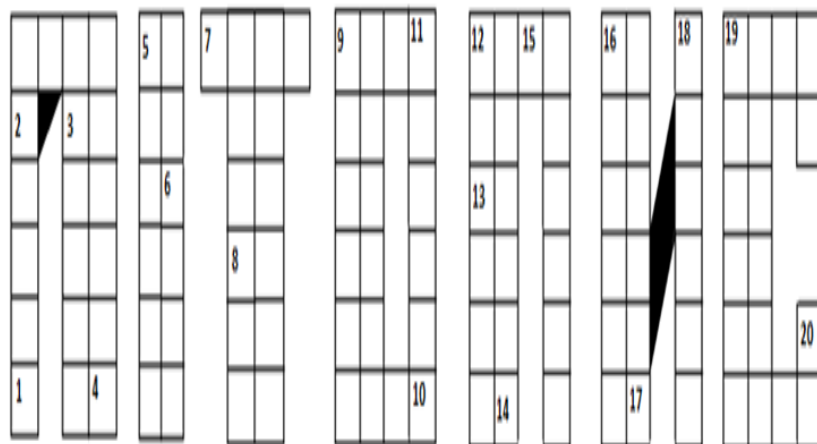
(У всіх словах спільною є буква «О»)

1. Розповідь про життя людей.
2. Золота нагрудна прикраса.
3. Архітектурна пам'ятка – Золоті
4. Літописець українського козацтва Дмитро
5. Послідовний запис історичних подій.
6. Людина, що займається археологією.
7. Спеціально обладнаний майдан для випробовування коней.
8. Писемна пам'ятка на корі берези – берестяна
9. Наука, що вивчає писемні пам'ятки давнини.
10. Галузь знань, що вивчає паперові гроші.
11. Герби, які розповідають про знатність роду.
12. Збирання меду.
13. Ім'я Грушевського.
14. Наука, що досліджує назви міст, сіл, річок, морів тощо.

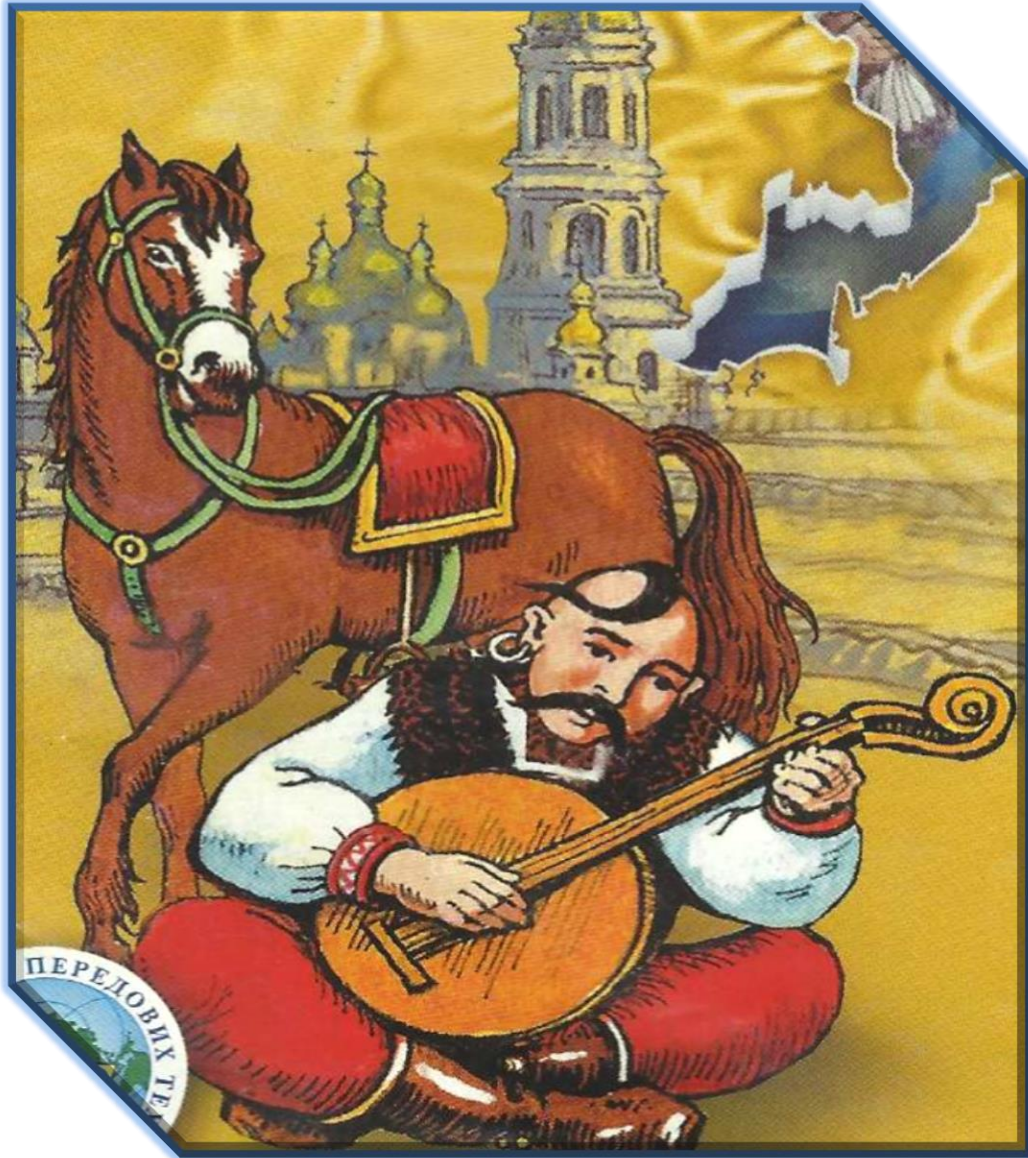
Кросворд на тему: Княжа Русь-Україна

(Остання буква попереднього слова є першою – наступного).

1. Зібрання, з'їзд.
2. Князь, з ініціативи якого відбулося об'єднання Волинського й Галицького князівств.
3. Літописець, автор «Повісті минулих літ».
4. Литовсько-_____ держава.
5. Опукле перекриття або покриття, що з'єднує стіни, підпори будівель, споруд.
6. Повна залежність від когось.
7. Підневільна особа, яка прирівнювалася до раба.
8. Належність особи до певної держави.
9. Князь Київської Русі, який прийняв християнство.
10. Так називали себе наші предки.
11. Держава, утворена внаслідок завоювань, підкорення одним народом інших.
12. Брат Кия та Хорива.
13. Назва річки, на якій у 1223 р. відбулася битва з татарами.
14. Нащадок Кия.
15. Галицько-Волинська _____.
16. Залишив заповіт «Повчання дітям».
17. Напівкочові племена, що жили на території сучасного Дагестану в районі Кавказьких гір.
18. Податок.
19. Могутній правитель монголо-татар.
20. Призначений володарем держави урядовець, який від його імені керує

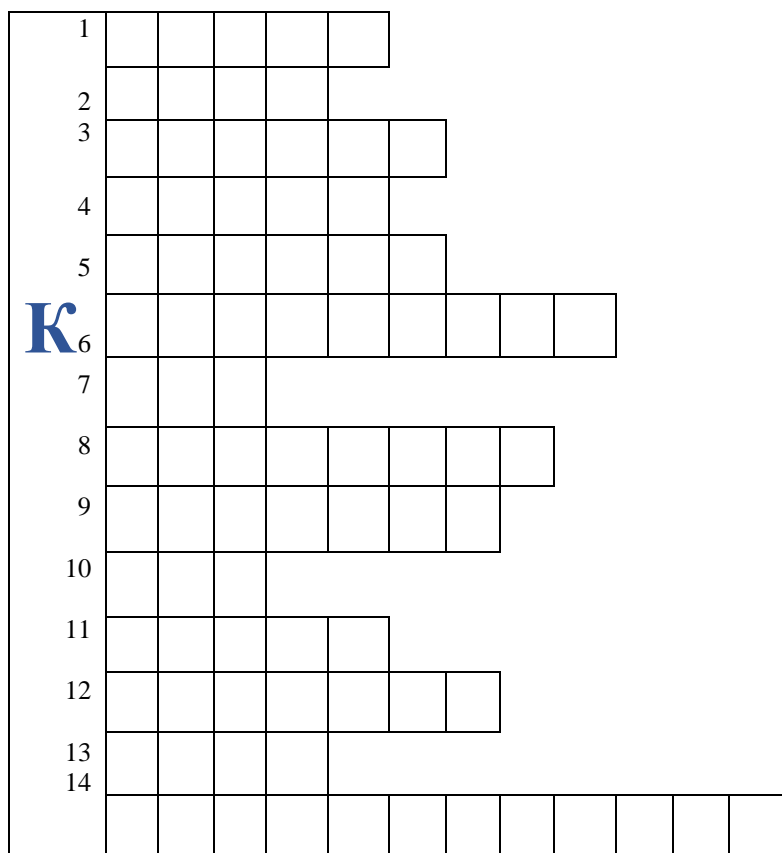

Кросворд на тему: Козацька Україна

I варіант

(Спільною є перша буква у всіх словах «К»).

9

Козацька Україна (№3.1)

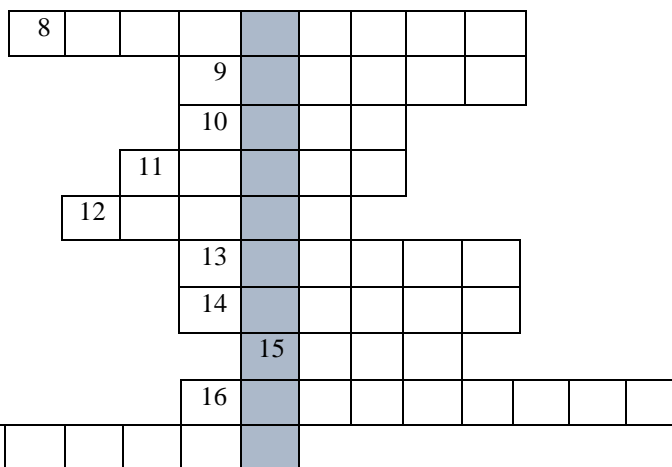
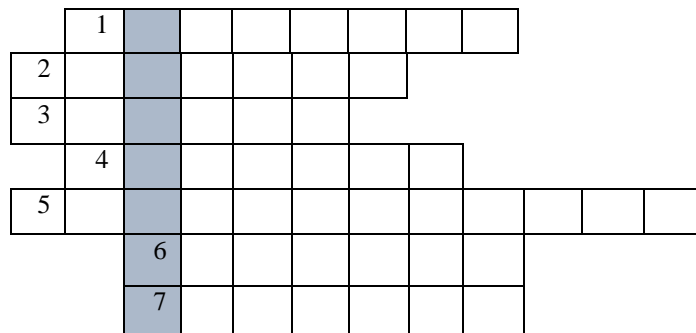
I варіант

1. Вільні озброєні люди.
2. Татари жили у (назва держави)
3. Гетьмана ще називали.....
4. Кіш поділявся на загони -
5. Січковий прапор.
6. Установа, в якій фіксуються розпорядження, зберігаються документи тощо.
7. Місто, яке було головним невільничим ринком.
8. Петро- Сагайдачний.
9. Держава Війська Запорізького.
10. Шведський корольXII (ім'я).
11. Ім'я останнього гетьмана.
12. Видала наказ про скасування Запорозької Січі.
13. – Могилянська академія.
14. Його тричі на рік виводили з льоху: на Великдень, на Спаса і на Різдво.

21

Кросворд на тему: Україна в ІХ – ХХ століттях (№4)

(Ключове слово є назвою альманаху « трійчан »).

Кросворд на тему: Україна в ІХ – ХХ століттях (№4)

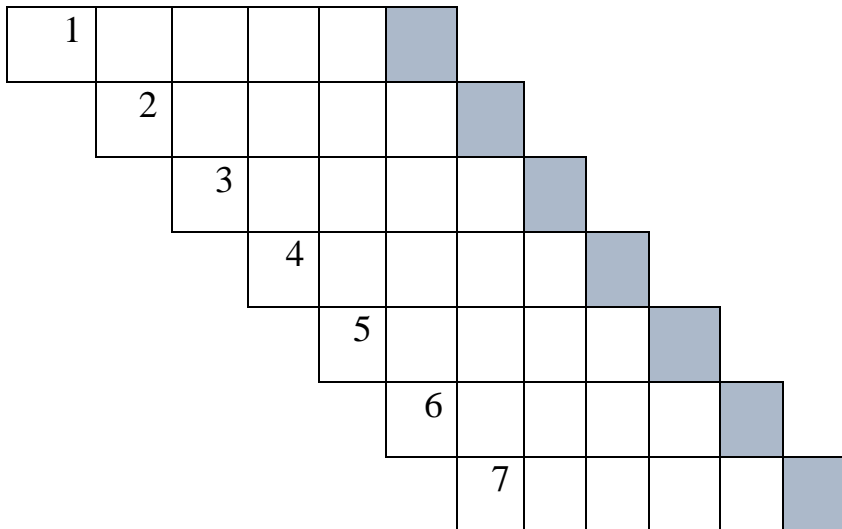
(Ключове слово є назвою альманаху « трійчан »).

1. « Кирило – Мефодіївське ... ».
2. Особа, що тимчасово перебуває на завойованій території.
3. « трійця ».
4. Колекціонер – меценат Богдан
5. Вчитель з Полтави, засновник Кирило – Мефодіївського братства.
6. Колективне господарство, об'єднання селян для ведення спільного господарства.
7. Союз, куди входили Англія, Франція, Росія.
8. Подія 1932 – 1933 років.
9. Перший твір, написаний живою українською мовою.
10. Знаряддя, яким обмолочували збіжжя.
11. Справжнє прізвище Лесі Українки.
12. Яхненко і Симиренко -
13. Український Каменяр -
14. Назва збірки Тараса Шевченка.
15. Сукупність споруд на березі річки, моря, де будують і ремонтують судна.
16. Один з членів Руської трійці.
17. Примусове виселення людей з місця постійного проживання.

Кросворд на тему: Козацька Україна (№3.2)

II варіант

(Ключове слово, яке складається з останніх букв – визначення відлучення від церкви, прокляття)

1. Гетьман, який виступив на боці шведів у Північній війні.
2. Ім'я гетьмана, який очолив Національно-визвольну війну.
3. Символ влади гетьмана.
4. Опукле зображення на поверхні предмета, будівлі, стелі тощо.
5. « Не вмре, не ...».
6. Мазепа вів таємні переговори з королем ШвеціїXII.
7. Морське турецьке судно.

Відповіді на кросворд № 1

1. Історія. 2. Пектораль. 3. Ворота. 4. Яворницький.
5. Літопис. 6. Археолог. 7. Іподром. 8. Грамота.
9. Палеографія. 10. Боністика. 11. Родові.
12. Бортництво. 13. Михайло. 14. Топоніміка.

Відповіді на кросворд №2

1. Собор. 2. Роман. 3. Нестор. 4. Руська.
5. Склепіння. 6. Ярмо. 7. Холоп.
8. Підданство. 9. Володимир. 10. Русичі.
11. Імперія. 12. Щек. 13. Калка. 14. Аскольд.
15. Держава. 16. Мономах. 17. Хозари. 18. Данина.
19. Чингізхан. 20. Намісник.

Відповіді на кросворд №3.

1. Козаки. 2. Криму. 3. Кошовим. 4. Курені. 5. Корогва. 6. Канцелярія. 7. Кафа.
8. Конашевич. 9. Козацька. 10. Карл. 11. Кирило. 12. Катерина. 13. Києво.

Відповіді на кросворд № 3.2

1. Мазепа. 2. Богдан. 3. Булава. 4. Рельєф.
5. Загине. 6. Карлом. 7. Галера.

Відповіді на кросворд № 4

1. Братство. 2. Окупант. 3. Руська. 4. Ханенко.
5. Білозерський. 6. Колгосп. 7. Антанта.
8. Голодомор. 9. Енеїда. 10. Ціпи. 11. Косач. 12. Брати.
13. Франко. 14. Кобзар. 15. Верф.
16. Вагилевич.
17. Депортація

Відповіді на кросворд № 5

1. Кравчук. 2. Закон. 3. Руслана. 4. Віталій.
5. Українці.
6. Монумент. 7. Амосов.

ЗАГАДКОВІ РЕБУСИ

Ребус – це незвичний запис загадки. Його призначення розвивати логічне мислення дітей. Адже потрібно здогадатися, яке слово заховалося в цих зображеннях. Переваги роботи з ребусами недооцінені, адже вони допомагають розширювати кругозір дитини, збільшують словниковий запас, в ігровій формі тренують пам'ять, мислення та інтуїцію, розвивають кмітливість та просторову уяву.

Зміст

1. Історія, як наука про минуле людства

- Історія
- Археологія
- Монета
- Століття
- Ера
- Артефакт
- Джерело
- Скарб
- Геродот

2. Київська Русь

- Олег
- Ольга
- Володимир Великий
- Ярослав Мудрий
- Полюддя
- Князь
- Християнство
- Язичництво
- Віче
- Мозаїка
- Фреска
- Літопис
- Київ

3. Галицько-Волинське князівство

- Волинь
- Галичина
- Львів
- Роман (Мстиславич)
- Данило Галицький
- Монголи

4.Козацька доба

- Козак
- Запорізька Січ
- Гетьман
- Отаман
- Старшина
- Воєводство
- Гетьманщина
- Руїна

1.Історія, як наука про минуле людства Історія

rebus1.com / ua

4 = Р

”

Археологія

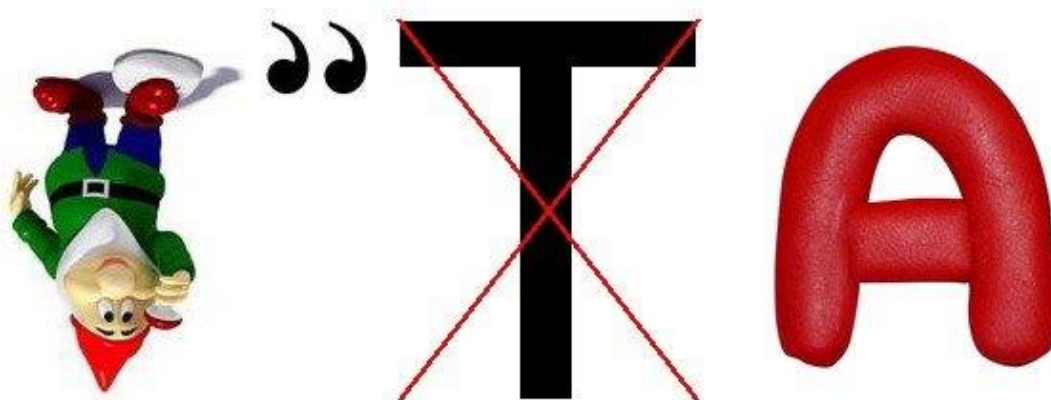
rebus1.com / ua

2 = Г

Монета

rebus1.com / ua

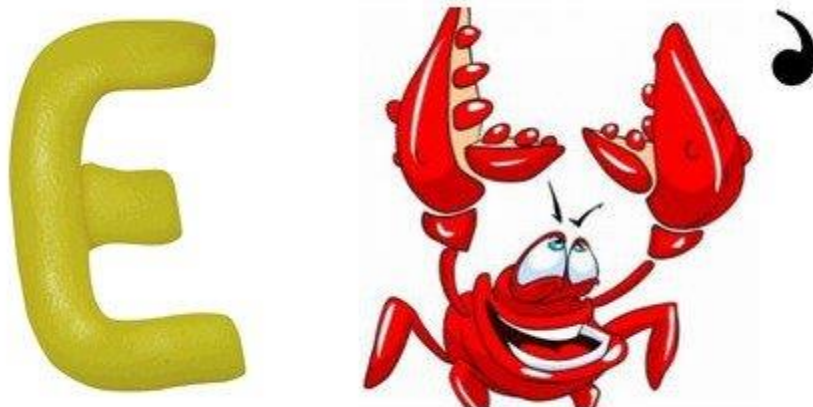
Століття

rebus1.com / ua

Ера

rebus1.com / ua

Артефакт

Джерело (мається на увазі історичне)

Скарб

Геродот

2. Київська Русь

Олег

rebus1.com / ua

Ольга

rebus1.com / ua

Володимир Великий

rebus1.com / ua

Ярослав Мудрий

rebus1.com / ua

Полюддя

Князь

Христианство

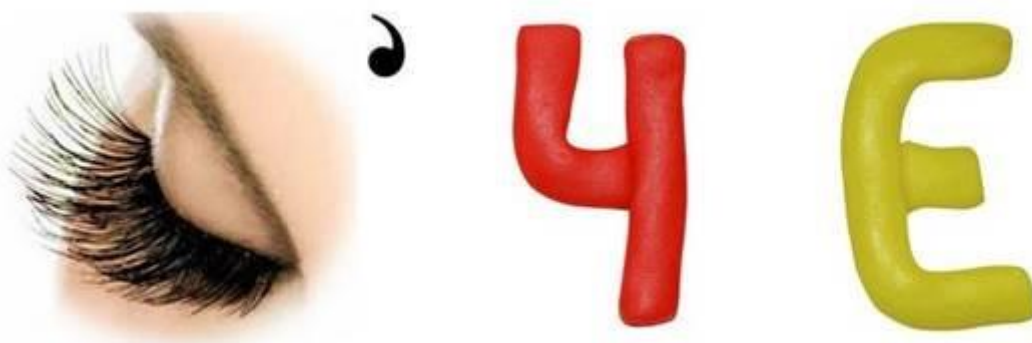

Язичництво

Віче

rebus1.com / ua

Мозаїка

rebus1.com / ua

Фреска

rebus1.com / ua

Літопис

rebus1.com / ua

4 = 0

,

'

Київ

rebus1.com / ua

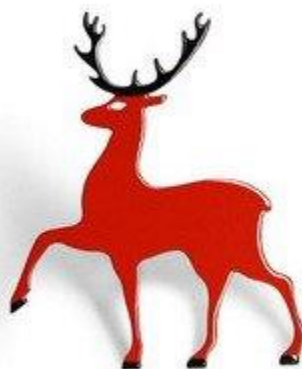
'

3. Галицько-Волинське князівство

Волинь

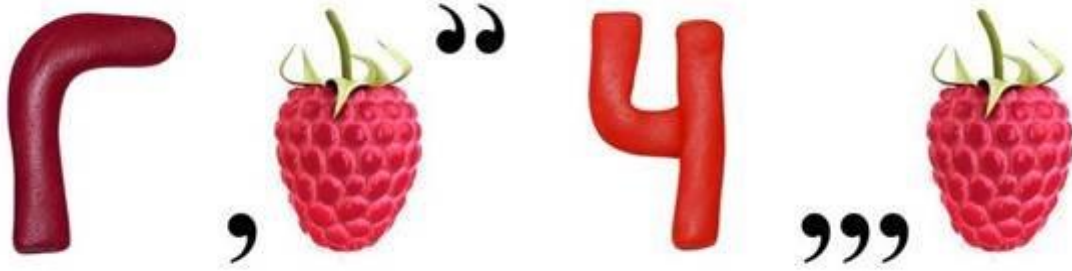
rebus1.com / ua

3 = и

Галичина

rebus1.com / ua

Львів

rebus1.com / ua

Роман (Мстиславич)

rebus1.com / ua

Данило Галицький

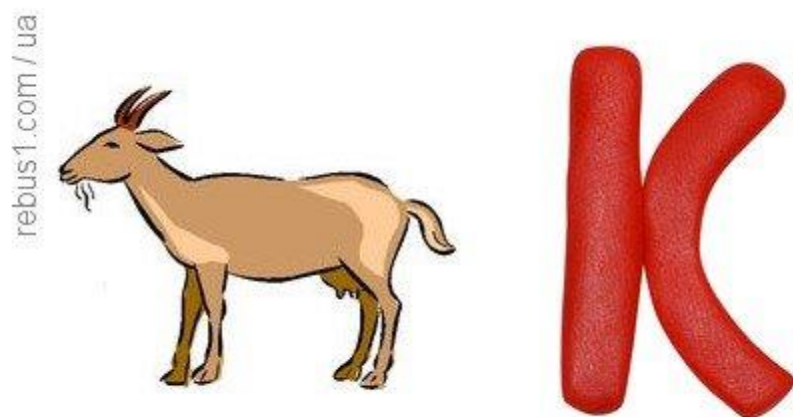

Монголи

4. Козацька доба

Козак

Запорізька Січ

rebus1.com/ua

Гетьман

rebus1.com/ua

Отаман

rebus1.com/ua

Старшина

rebus1.com/ua

Воєводство

Гетьманщина

Руїна

НАРОДНІ ЛЕГЕНДИ І МІФИ

Міфи склалися в різних народів у сиву давнину, на перших ступенях розвитку людської культури, ще до винаходу письма, до того, як з'явилися науки. Їх можна розглядати як наївні спроби пояснити явища дійсності, що оточувала первісних людей, як спроби витлумачити причини і наслідки цих явищ. Ми відрізняємо міф від літературного оповідання, навіть зовсім фантастичного, бо у міфа не було автора, якоїсь однієї людини, що його б вигадала. Міф — наслідок колективної творчості народу. Міф ми відрізняємо й від дитячої казки, бо він не призначався для дітей, і в його правдивість вірили як ті, хто його переказував, так і ті, хто слухав переказ. Нарешті, міф ми відрізняємо й від власне історичного оповідання. В нашій сучасній мові міфом ми називаємо щось недійсне, неправдоподібне, нереальне, вигадане, таке, чого не було в історичній дійсності.

МІСТО СМІЛА

Легенда

Колись Сміла була в руках у польських панів. Володіли нею Любомирські, Потоцькі й інші вельможі. Козаки невпинно вели з ними війну за місто. Важкі були битви. Багато разів брали вони смілянський замок, і кожного разу поляки відбирали його назад.

Козаки почали вже занепадати духом. Та ось до них у табір прийшла незнайома жінка-козачка. Молода, красива й відважна. Вона виступила із закликом продовжувати боротьбу з поневолювачами краю: — Що ви за лицарі, що не можете витурити якихось зайд *1, що прийшли на землю, политу кров'ю і потом, засіяну кістками наших славних предків! Нехай ганьба впаде на голови малодушних!

І полум'яна українка кинулась на приступ фортеці. Козаки всі як один — за нею. Після короткої кривавої сутички замок був узятий. З того часу і почали називати це місто Сміла на честь сміливої козачки, ім'я якої так і залишилося невідомим.

Ковалиха (село, Смілянський район)

«Жінка ковалиха»

Одного разу один з чумаків, вертаючись з Криму, зупинився у мальовничій місцевості. На возі зламалося колесо.

Чумакові сподобалися байраки, ярки, ставки, місцева природа. Тоді чумаков вирішив залишитися тут і вести осілий спосіб життя. Збудував хатину і відкрив кузню. В усьому йому допомагала дружина. Та так вправно вміла робити все, що після смерті чоловіка сама «перетягувала» колеса чумацьких возів.

Тож їдучи в Крим по сіль, чумаки обов'язково на зворотному шляху заїжджали до жінки-ковалихи.

Мабуть, так і народилася назва села Ковалиха.

Дігтярка

(куток села Попівки Смілянського району)

На північній стороні села розташована невеличка його частина, яку з давніх – давен іменують Дігтяркою.

Раніше транспортом були воли та коні. Запрягали тварин у повозки та вози. Вози були на колесах. Спочатку дерев'яні, а потім залізні. Їх потрібно було змазувати, змащувати, щоб не ржавіли. В селі виготовити чи виростити цей матеріал було неможливо. Тому справою купівлі та продажем дьогтю займалися люди - торгівельники.

Односельці з'їжджалися до них, щоб придбати дьогтю. Торгівля проходила на плацу, рівній частині вулиці. От з того часу і став куток села зватися Дігтяркою.

Братерська гора (село Сунки, Смілянський район)

Це було за часів козаччини, кривавих татарських набігів, коли страшним Чорним шляхом тяглися валки уярмлених людей, гнані нагаями.

Козаки боролися з турецько-татарськими й польськими загарбниками, із соціальним і національним гнітом.

І стогнала під копитами козацьких коней земля, віщуючи неминучу загибель ворогам. Та не завжди наші козаки перемагали.

Дванадцять сміливих, відважних, гордих, незламних, сильних духом братів - козаків билися в Сунках з ворогами.

В нерівному бою всі вони загинули.

Їхні побратими всіх поховали в одну яму біля підніжжя гори. Шапками наносили землю і зробили для них братську могилу.

Із тих пір в селі появилася Братерська гора, яка названа в честь дванадцятьох братів-козаків.

«Волове око» (озеро, с. Теклине, Смілянський район)

На території села Теклине побутує чимало народних переказів про топоніми, що збереглися і донині.

На увагу заслуговують народні оповіді про існування на території села озера, що звалося «Волове око». Таку незвичайну назву, за переказами, воно здобуло через свою незвичайну форму, що і справді нагадує око вола.

З вуст в уста передається розповідь про те, що саме тут відбувся великий бій між татарами та слов'янським військом.

Цю версію підтримує і історик II пол. 19 ст. Похілевич, він, зокрема, зазначає, що заволзький татарський цар Балаклай, перебуваючи на Смілянщині у 1221 році, мав свою стоянку в теперішньому с. Балаклея за 5 км. від с. Теклине.

В цьому ж році він вступив у битву з військом литовсько - новгородського князя Скірмунта і зазнав поразки. Можливо, це і є та сама історична подія, про яку говорять народні перекази.

В народі говорять, що на дні цього озера виявлено рештки дерев'яних стовпів, а це наводить на думку, що на цьому місці стояли будівлі на дерев'яних сваях.

Ще розповідають, що гайдамаки потопили в це озеро човен, наповнений золотом. А ще, що від озера «Волове око» до відомої завдяки розкопкам Червоної могили пролягає ланцюг - стежка із чорного вугілля.

Нині це озеро вже давно замулене, але весною там все ще збирається вода і довго утримується у вигляді кола, яке дуже нагадує око.

Чи орієнтуєтесь ви історичних пам'ятках Сміли? Як добре ти знаєш історію виникнення Сміли?

Чи знаєте ви, яка легенда пов'язана з пам'ятником зображеним на фото?

- **Легенда про дівчину, яка не побоялася спіймати стрілу Івана Царевича**
- **Легенда про три криниці**
- **Легенда про сміливу дівчину, яка втекла з полону і привела допомогу козакам через болото**

В честь кого було названо смілянський вокзал?

- **Богдана Михайловича Хмельницького**
- **Тараса Григоровича Шевченка**
- **Івана Володимировича Мічуріна**

Яку церковну будівлю зображено на фото?

- Церква Покрова Богородиці
- Спасо-Преображенська Церква
- Церква святого Миколая

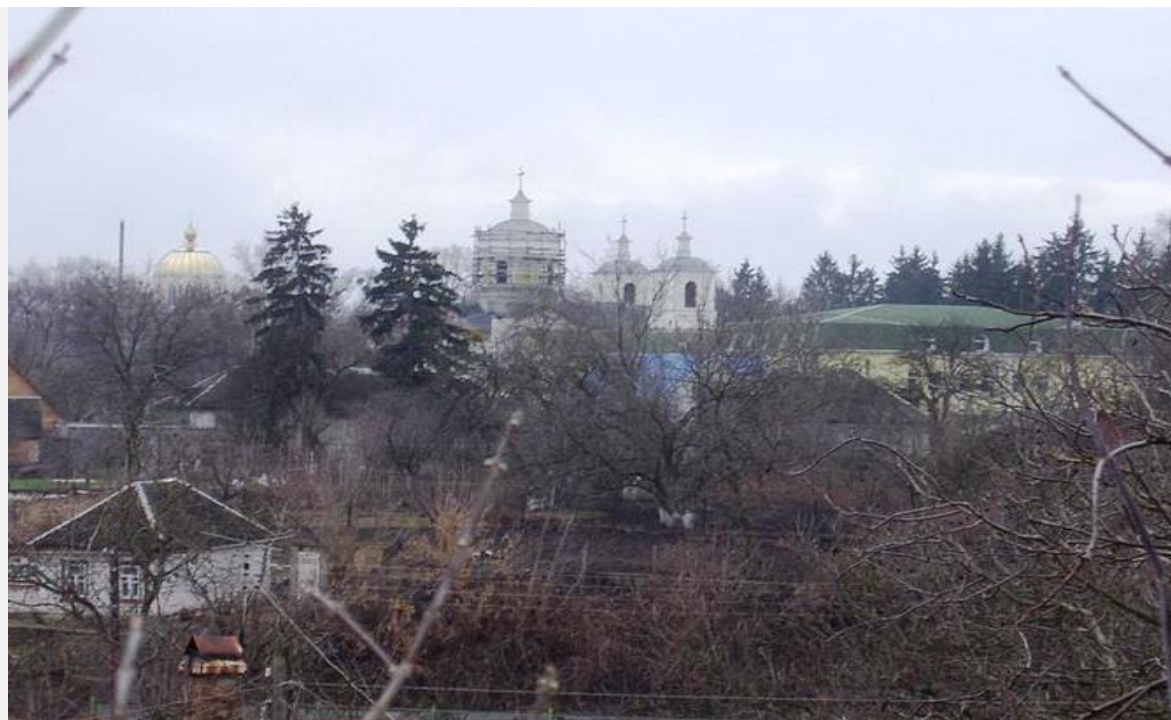
В честь якої події встановлено пам'ятник-музей паровоз на станції ім. Шевченка?

- В честь першого українського потягу
- В честь 100-річчя з дня заснування з/д вузла станції ім. Шевченка
- В честь трудівників сталевих магістралей

Подорож таємничою та містичною Смілою

У Смілі цікаву, таємничу і навіть містичну історію мають не лише будівлі історичного центра міста, а й кладовища, підземелля і... річки.

Ми пройдемося від місця колишньої фортеці за напрямком підземних ходів, згадаємо місцеві легенди і перекази, а закінчимо мандрівку на березі неіснуючої для гідрографів річки Чорної.

Такий вигляд має костел, якщо дивитись на нього з древнього замчища

На жаль, Сміла не дуже відома на туристичній мапі Черкащини. А шкода. Тут теж є що побачити, над чим замислитися, що згадати. Чи не найбільшою цікавинкою міста є підземні ходи, які пронизали її у всіх напрямках. Узагалі, дехто з дослідників переконаний, що Сміла помережена ходами, як головка голландського сиру дірочками. Колись їх досліджували допитливі, й досить інтенсивно. І зараз у місті чимало людей, які бували в них, дещо знаходили, дещо бачили. Тож і жевріють ще легенди про золоту карету, про дівчину-привида, про те, що ходи тягнуться не тільки до Юрової гори, а й до Виноградівського монастиря, до Корсуня і навіть до Києва. На жаль, у міському відділі архітектури й досі немає карти підземних ходів. Тому, як підтверджує колишній керівник будівельно-монтажного управління в Смілі Михайло Кікоть, будівельники виявляють їх лише випадково.

І все ж, карта ходів існує. Її дбайливо зберігають деякі, так би мовити, неформальні дослідники старовини в місті. Як твердять очевидці, накладено її на мапу Сміли кінця XIX століття. Припускаю, що скласти її міг граф Олексій Олександрович Бобринський – відомий археолог і краєзнавець.

У своїх „Записках про Смілянщину” виходець з нашого краю, а тепер москвич, кандидат технічних наук, член ще радянського Географічного товариства Анатолій Коваленко подає:

„Взагалі, підземні ходи на околицях Сміли – не рідкість. Так, наприклад, мені (О.О. Бобринському) відомі великі підземні ходи і печери поблизу Виноградівського монастиря (знаходився в густому лісі в долині Ірдинки, приблизно в 15 км від Сміли –А.К.)...

Потім є підземний хід біля Гречківки, верстах у шести від Сміли. **Нарешті існує велике підземне сполучення між містечком Смілою і Юровою горою.** Хід цей у сорокових роках нинішнього (XIX) століття ще було видно посеред містечка. Крім того, підземних галерей під Смілою дуже багато. Особливо цікавими були б дослідження підземних галерей древнього замка.

Про цей замок, розташований при злитті рік Тясмина й Ірдиня, говориться у Фундукля, що він примітний своїми високими валами. Початок його приписують полякам і відносять до XIV століття. Гайдамаки його зруйнували в 1768 році. Вали дійсно досить високі. Нині тут – католицьке кладовище.

Це далеко не найкращий надгробок з тих, що були на польському кладовищі

Археологічна інспекція управління культури Черкаської обласної державної адміністрації припускає, що найдавніше поселення на території Сміли виникло тут ще на початку раннього залізного віку, орієнтовно у IX – на початку XII ст. до н. е. Мабуть, саме тоді й було збудовано першу смілянську фортецю.

Такий висновок зроблено на основі археологічних досліджень території пам'ятки археології – городища „Замок” – у центральній частині міста, тобто на місці католицького кладовища.

Мабуть кожному зрозуміло, що і нашу мандрівку ми почнемо з цього дуже важливого для розуміння історії Сміли місця, до якого найпростіше дістатися з вулиці Островського. Як твердять старожили, ще до війни католицьке кладовище нагадувало некрополі Львова, або Санкт-Петербурга. Та сучасні варвари зруйнували надгробки, порозривали могили. Кладовище заросло хащами, але все-одно зберігає ауру старовинного, знакового місця. До речі, чи не найдавнішим надгробком на ньому є козацький (мальтійський) хрест. Отже, ще до поляків тут ховали своїх померлих побратимів наші предки-козаки.

Окрім старовинних могил поляків, на кладовищі є чимало пізніших поховань, зокрема воїнів радянської армії, які загинули визволяючи Смілу. Тут у хащах можна знайти могилу Юрія Канарського, який 1942 року очолював у Смілі молодіжне антифашистське підпілля і був того ж року повішений гітлерівцями у Білозір'ї. Зрештою, тут покоїться прах одного з найвидатніших учених-ботаніків світу професора з дендрології і фітосоціології Юрія Клеопова, котрий у 20-роках минулого століття досліджував листяний ліс на легендарній Юровій горі, що височіє над Смілою в районі Ірдинських боліт. Зараз він, син православного священика з Великої Яблунівки, лежить на польському кладовищі неподалік засипаного входу у підземний хід, який за переказами саме і веде на Юрову гору.

Проаналізувавши історичні джерела, а також свідчення наших сучасників, які бували в підземеллях, не можна не дійти такого висновку: підземні ходи в Смілі беруть свій початок переважно на польському цвинтарі, а також ідуть від костьола, що в міському парку культури та відпочинку. Між собою вони теж з'єднані підземеллями. Люди, які в них бували, стверджують, що ходи йдуть на Юрову гору, а від неї ще кудись далі.

Костел зараз реставрують

Щодо костьолу, до якого ми підемо вулицями Островського і Черкаською від колишнього замчища, а тепер – польського (католицького) кладовища, то його було збудовано 1827 року на місці каплиці, зведеної наприкінці 60-х років XVIII століття Ксаверієм Любомирським...

Сьогодні костел є найдавнішою спорудою Сміли і Смілянщини. Звели його коштом Антонія Совецького, – власника села Товсте (зараз Городищенського району). Свого часу олтар храму був прикрашений образами, намальованими відомим іконописцем Пашковським. Та особливо пишалися місцеві католики намальованим на дереві чудотворним образом Богородиці. Розповідали, буцімто, зображення Діви Марії з немовлям Ісусом на руках іноді з'являлося вночі високо над костелом і, повисівши трохи, помалу переносилося, сяючи, до православного Преображенського собору, на протилежний бік тоді центрального майдану Сміли, де зникало. Однак, ні олтарі, ні образи, ні хрести не допомогли костелу втриматися, коли до влади прийшли більшовики. Звичайно, його використали у ролі...складу. Містилися у ньому також школи, бібліотеки, клуби...

– На початку 70-х років ми зводили відділ комплектування центральної районної бібліотеки. Її добудували до костьолу. У костьолі ж тоді містився районний Будинок культури, який я і очолювала, – згадує колишня завідувачка відділом культури Смілянського міськвиконкому Діна Осадча. – Для будівництва ми тут таки при вході в костел брали пісок і відкопали підземний хід. Закрито його було міцною дерев'яною лядою. Я пройшла підземним ходом десь до середини парку. Далі йти боялася, та й повітря було важке, Пам'ятаю, що цегла, якою він викладений, не така, як сучасна. Вона мала трохи інший вигляд і здавалася дуже якісною. Ішла я на повний зріст. Поруч зі мною ще могла йти людина. Тобто було досить просторо. Хлопці ходили далі, але казали, що їх зупинив завал.

Та костелу ще пощастило. Його будівля збереглася, а от Преображенський храм зруйнували і з цегли збудували школу №3. Залишилася тільки рублена сторожка. Школу звели просто на могилках церковного цвинтаря...А костел 2002 року повернули католикам, які відновили служби і розпочали реставрацію будівлі.

Рублена сторожка у смілянському парку між костелом і школою №3 – це все, що залишилося від Преображенського храму

Від костьолу, вийшовши з парку, пройдемося безіменним провулочком до вулиці Свердлова. З лівого боку нашу увагу приверне сучасна ошатна будівля храму християн віри євангельської. А на виході, вже на вулиці Свердлова, з правого боку можна оглянути будівлю міського відділу охорони здоров'я. Збудовано її 1913 року. Вона є дуже характерною для споруд міста саме того періоду. На протилежному боці вулиці Свердлова зводиться церква Різдва Святого Івана Хрестителя УАПЦ.

Ми перейдемо до нього і піднінемося метрів на 50 вулицею Невського. Без сумніву, під нею іде підземний хід. Місцевість, якою прокладено наш маршрут, якась незвична і містична, незважаючи на те, що зараз вона має звичайний вигляд. Та саме тут, як уже мовилося, починалася Сміла. **Тому і не дивуєшся, що саме над ходом по вулиці Невського, 38 стоїть будинок, в якому, по суті, починалася космічна історія людства.** Зараз у ньому міститься відділення фонду соціального страхування у Смілі.

Однак саме тут Олександр Шаргей, який стане відомим світу під ім'ям Юрія Кондратюка, працював 1914 року над проблемою міжпланетних польотів. До нашого часу зберігся дивовижний зошит юнака, в якому він, не знаючи праць інших дослідників, які вивчали цю тему, накидав загальну теорію таких польотів. Уже тоді він визначив, що літальний апарат має бути реактивним, теоретично обґрунтував його формулу й першим передбачив, що це може бути термохімічна ракета (Ціолковський пропонував рідке паливо, американець Годдард уявляв ракету лише на твердому паливі). За великим рахунком Олександр Шаргей намітив стратегію освоєння міжпланетного простору, опрацював ідею багатоступеневої ракети й чимало іншого. Та найголовніше те, що ще 1914 року він, натхненний мрійливою Смілою, зачарований магією її місячних ночей, запропонував ту схему польоту, за якою через десятиліття космічні апарати й полетять до Місяця, Венери, Марса, за якою американські астронавти здійснять політ з висадкою людини на Місяць. Адже Шаргей дасть і точний розрахунок такого польоту.

Колишній будиночок Радзевичів, в якому молодий Юрій Кондратюк працював над проблемою міжпланетних польотів

Але ми, віддавши шану видатному українцю, підемо далі вулицею Невського до залізничної станції „Сміла”. Підземний хід іде від неї далі до Юрової гори, яка височіє за Смілою. Тож підземелля мусять простягатися під будинками міських околиць і села Плоского. На жаль, чогось цікавого в туристичному плані там нема. Тож ми повернемо направо і підемо стежкою попід колією, що йде на Черкаси просто через Ірдинське болото. Стежка приведе нас до мальовничої Чорної річки – улюбленого місця відпочинку смілянських хлопчаків і просунутих пенсіонерів. Адже вона тут глибока і вода в ній справді чорна. Пенсіонери доводять, що у ній багато сірководню, тож вона, мовляв, є лікувальною. Найдивніше те, що насправді це... річка Ірдинь. Та

сміляни вперто називають її в цьому місці Чорною, хоч на жодних картах такої річки нема.

Цікаво, що топонім „чорний” і похідні від нього зустрічаються в цій місцевості чи не на кожному кроці. Неподалік проходив сумнозвісний Чорний шлях, яким татари гнали бранців-українців. На болотах є насадження чорного горіха, росте вільха чорна. Зустрічається тут і чорний дрозд. До нинішнього заповідного урочища „Юрова гора” впритул підступає з боку Малого Старосілля теж оспіваний у легендах Чорний ліс. У давньоруські часи тут жили племена чорних клобуків, а ще в набагато давніші часи процвітала чорноліська культура. Навіть легендарного холодноярського отамана, так талановито зображеного письменником Василем Шклярем у книзі „Залишинець”, який діяв і в районі Ірдинських боліт, називали Чорним Вороном...

Чорна річка і все, що пов'язане з нею, теж міцно увійшло в пам'ять навколишніх жителів. З часом події, які відбувалися тут в давнину – справжні і вигадані – міфологізувалися, перейшли у легенди і перекази. Автору цих рядків теж вдалося записати одну ще 1969 року від колишньої вчительки Олени Цихановської, котра жила по вулиці Красногородській, що неподалік Чорної річки.

– Якось ординці вирушили в похід. На Смілянщині їм вдалося зібрати великий ясир. Серед полонених було чимало дітей, яких наїзники планували продати на невольничому ринку. Тож розділилися вони: одні повели жінок, а інші – малечу. Та одній молодичці вдалося втекти. Вона знайшла козаків-черкас і кинулася з ними наздоганяти зайдів. Татар перейняли біля Ірдиня. І ті, щоби позбутися тягаря, потопили дітей у річці. Невідома сміливиця, не знайшовши свою дитину, теж кинулася у воду. З того часу те місце стали називати Чорною річкою.

Юрова гора на фоні Ірдинського болота взимку. Так її видно з Чорної річки.

От саме над цим болотом і здіймається легендарна Юрова гора, до якої іде, оминаючи болото, підземний хід від Замчища, костелу і, ймовірно, і від інших районів Сміли. Звідси її видно чи не найкраще. Та ми, як уже казали, до неї не підемо. Бо то вже інший туристичний маршрут – від Юрової гори до колишнього Виноградівського Успенського монастиря, що у селі Мале Старосілля. Адже є переконливі свідчення того, що саме туди простягаються підземні ходи, які починаються в Смілі.

Використана література:

1. Бондарчук Г.М., Тимочків М.М. Виховні години. 8 клас. - Тернопіль.: Навчальна книга – Богдан, 2012.
 2. Власов В.С. Історія України (Вступ до історії) 5 клас. – К.: «Генеза», 2013
 3. Гончаренко В. Золота книга топонімів Черкащини. Словник-довідник. – Ч., Інлес, 2006. – 800 с.
 4. Коновалова М.В. Тематичні класні години. Національно – патріотичне та громадянське виховання (5 – 11 класи). –Харків.: «Основа», 2012.
 5. Легенди рідного краю / Упоряд. Гнатенко Н.В., Самарська М.О. / Видан.третє доповн. і переробл. – Сміла, 2014. – 90 с. Легенди та перекази. – К., Наук. думка, 1985. – 400 с.
 6. Легенди Черкаського краю. Випуск 1 – 4 // ОДБ. – Ч., 2001 – 2005.
 7. Легенди та перекази. – К., Наук. думка, 1985. – 400 с.
 8. Мельниченко В.М. Краєзнавство Черкащини. Науково-популярне видання Черкаської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців №6.- Черкаси,2002.-127с.
 9. Петренко П. Там, де Ятрань...: [Легенди рідного краю] // Черкаська Правда.- 1985,-285с.
 10. Савченко О.Я.. Літературне читання. 4 клас. Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. Малюнки Марини Крюченко. Київ, видавничий дім «Освіта», 2015 рік, стор. 15 - 16.
 11. Толкушин О.Г. Сміла.Сторінки історії. Видання Черкаського обласного геральдичного товариства.-Черкаси, 2002.-19с.
 12. Фатін П. Перший запорожець //Історія для допитливих. -2012. - №8. – С.10 -14
- 11.Щербина М.М., Топонімічні легенди і перекази Черкащини.
<http://www.nsku.ck.ua/inde>